

**ПОЛЬСЬКИЙ ПЕРІОД ІСТОРІЇ ХАРКІВСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені В.В. ДОКУЧАЄВА (1816–1914)**

Перший у Російській імперії вищий сільськогосподарський навчальний заклад було засновано 5 жовтня 1816 р.¹ за Указом імператора Олександра I як інститут земельного господарства у Маримонті, передмісті Варшави. Відкриття інституту в Маримонті було зумовлено завданнями капіталістичної модернізації поміщицьких господарств на початку ХІХ ст. Разом з тим, організація вищого закладу освіти в «польській» окраїні Російської імперії мала забезпечити самодержавству підтримку польської шляхти в умовах обмеження автономних прав Королівства Польського. Розгортання польського національно-визвольного руху примусило царат перевести інститут якнайдалі від Варшави, в посад Нова-Александрія Люблінської губернії, де він і знаходився від 1862 р. до початку Першої світової війни. Хронологічні межі даного дослідження охоплюють період від заснування навчального до його переїзду до Харкова 1914 р. Попри те, що до 1921 р. інститут мав назву Ново-Александрійського інституту сільського господарства і лісівництва у Харкові, автор публікації досліджуватиме власне польський етап з історії начального закладу. Джерельною базою статті є, передусім, фонди архіву і музею історії ХНАУ, у встановленні джерелознавчого потенціалу яких для вивчення польського періоду історії навчального закладу полягає мета даного дослідження.

Не зважаючи на те, що сільське господарство було основною ланкою економіки майже усіх народів і цивілізацій, що вони мешкали в давні часи на теренах сучасної України, його системне науково-освітнє забезпечення пов'язане саме з заснуванням Маримонтського землеробського інституту – теперішнього Харківського національного аграрного університету імені

¹ У даній статті усі дати наведені за новим стилем.

В.В. Докучаєва. Провідний центр з підготовки агрономічних кадрів незалежної України, Харківський НАУ невдовзі відзначить своє 200-річчя. Наближення ювілейної річниці є слушною нагодою звернутися до джерел формування вищої аграрної освіти та аграрної науки в Україні.

Через вузькість джерельної бази польський період історії Харківського НАУ є чи не найскладнішим для вивчення. Початки його наукового дослідження були закладені колишнім доцентом навчального закладу Й.Д. Фурсенком, який у 1968 р. видав нариси з історії тодішнього Харківського сільськогосподарського інституту [1]. Незважаючи на запрограмовану ідеологічну упередженість, наведена робота є цікавою для сучасного дослідника з огляду ретельно зібраного автором фактичного матеріалу. Фундаментальною основою вивчення польського періоду історії для автора послуговували документальні матеріали за 1816–1919 рр., що вони перебували на постійному зберіганні в архіві навчального закладу до 1970 р. Традицію комплексного вивчення історії ХНАУ як самостійної наукової проблеми продовжили сучасні науковці університету [2]. Результатом їхньої роботи стало відкриття 1999 р. музею історії ХНАУ. Досвід вивчення історичного минулого Харківського НАУ, зокрема періоду перебування навчального закладу на теренах Польщі, дозволив сучасним авторам дійти висновку щодо необхідності розширення джерелознавчої бази, насамперед за рахунок польських архівів [3, с. 4], що неможливо зробити на даному етапі дослідних робіт через фінансові труднощі. Водночас, зауважимо, що численні архівні документи назавжди утрачені для сучасних дослідників. У результаті потужного національного руху у Королівстві Польському інститут багато разів зазнавав суттєвих руйнувань, у результаті чого чимало документів було знищено. З іншого боку, кардинальні зміни у поступальному розвитку навчального закладу відбулися унаслідок світових воєн. На початку Першої світової війни інститут був евакуйований з Польщі до Харкова. У Польщі залишились не лише безцінні бібліотечні фонди (більшість – польською мовою), але й

багато архівних документів. У зв'язку з наступом фашистських військ, у вересні-жовтні 1941 р. інститут був евакуйований до узбецького міста Катта-Курган, де й перебував до 1943 р. Збитки, завдані інституту за часів Другої світової війни, вимірюються не лише людськими та матеріальними втратами, але й незворотною утратою архівних документів. І, нарешті, серйозною перешкодою на шляху глибокого і всебічного вивчення польського періоду історії ХНАУ є послаблення наукових і культурних зв'язків між Україною і Російською Федерацією унаслідок розпаду СРСР. Для вивчення минулого Харківського НАУ часів перебування Королівства Польського у складі Росії важливе значення мають документи, що вони зберігаються у Російському державному історичному архіві (РДІА). Йдеться про Фонд 1 270 (матеріали Комітету із справ Королівства Польського) та Фонд 733 (документи Департаменту Народної освіти). Важливі джерела з історії інституту представлені також у Центральному державному архіві вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України). Фонд 166 – документи Народного комісаріату освіти УСРР – містить деякі матеріали з історії облаштування Ново-Александрійського інституту у Харкові.

Повернемось до документів часів перебування інституту у кордонах Королівства Польського, що вони знаходились на постійному зберіганні в архіві Харківського сільгоспінституту до 1970 р., коли їх було передано до Держаного архіву Харківської області (ДАХО)². Складений на той час Опис документів інституту за 1816–1919 рр. засвідчив, що передані матеріали були сформовані з «розсипу окремих документів різних часів» [4, арк. 20]. До Опису було внесено 146 документів – усе, що збереглося в архіві з польського періоду історії навчального закладу. Деякі з переданих до ДАХО документів збереглися в копіях і наразі представлені на стендах музею історії ХНАУ імені В.В. Докучаєва та зберігаються в архіві агроуніверситету. Інші можна побачити тільки в Держаному архіві Харківської області.

² На той час – Харківський обласний державний архів (ХАДО).

Яке значення для дослідження польського періоду історії ХНАУ мають вище згадані документи? Копія Указу Олександра I про заснування Інституту землеробського господарства, практичної Ветеринарії та Школи рукоділля у Маримонті від 5 жовтня 1816 р., що вона представлена у музеї історії ХНАУ, дозволяє встановити, що на початковому етапі свого існування інститут було підпорядковано Урядовій Комісії Духовних Справ і Народної освіти, а також Внутрішніх справ, Поліції і Фінансів. Для улаштування матеріальної бази інституту були виділені державні маєтки Вакржишев, Маримонт, Руда і Біляни, а також село з фільварком Бураков.

Заснування інституту було для російської влади справою новою, і тому для ознайомлення з європейською практикою організації аграрної освіти уряд відрядив до Швейцарії та Німеччини відомого ученого та громадського діяча Веніаміна Флята. Інформація щодо цього представлена на стендах музею історії ХНАУ. По поверненні з-за кордону В. Флята було призначено директором інституту. Організаційний період тривав чотири роки. 12 вересня 1820 р. було затверджено перший Статут інституту, відповідно до якого завдання інституту полягало у «підготовці кваліфікованих вотчинних землевласників, орендарів, і управляючих для великих маєтків» [5, с. 9]. Навчальний процес здійснювали три викладачі – директор В. Флят та два професори – Ф. Гейнріх та К. Чакі. Кількість студентів визначалася Статутом від 1820 р. – не більше 49 осіб на усіх факультетах. Термін навчання – дворічний. Перший набір був невеликим – усього три студенти. Закінчували інститут з різних причин ще менше студентів – від одного у 1821 р. до 11 у 1830 р. Навчальні програми від 1820 р., що вони збереглися в архіві, дають можливість встановити, що в інституті викладалися фізика, механіка, ботаніка, фізіологія рослин, сільськогосподарська і технічна хімія, мінералогія, геодезія, сільськогосподарська архітектура, креслення, землеробство, культура рослин, лукознавство, тваринництво, організація господарства, рибознавство, таксація маєтків, історія сільського господарства,

ветеринарія і лісівництво. Навчальною програмою була передбачена також сільськогосподарська практика.

Польське повстання 1830–1831 рр. проти репресивного режиму Російської імперії спричинило закриття навчального закладу. Лише 1835 р. Рада управління Королівства Польського знайшла за можливе поновити роботу інституту. Попри те, що в архіві інституту документи того періоду майже не збереглися, до нашого часу дійшло «Положення (Статут) про землеробський інститут у Маримонті, затверджене 13 жовтня 1835 р.» про поновлення роботи навчального закладу [6]. Відбудова роботи інституту супроводжувалася багатьма змінами в організації навчального процесу, які були викликані, поряд з іншими причинами, новою політикою царського уряду щодо вищих закладів освіти у напрямку обмеження їхньої автономії, яка знайшла своє втілення у новому університетському Уставі від 25 липня 1835 р. [7, с. 11]. Водночас у Маримонтському інституті було збільшено викладацький склад з трьох до 12 осіб. У 1838 р. свідоцтво про закінчення інституту отримали 27 осіб; наступного 1839 р. – 35; 1840 р. – 30 осіб. Загалом упродовж 1816–1840 рр. інститут закінчили 176 фахівців. Деяка інформація щодо цього міститься у наступних архівних документах: «Навчальні програми інституту за 1836–1840 рр.», «Звіт про набір студентів за 1838–1839 навчальний рік» та «Свідчення про організаційну, навчальну і господарську роботу інституту за період 1816–1838 рр.».

У 1840 р. до Маримонтського інституту було приєднано Варшавське Лісівниче училище. Засноване 17 жовтня 1816 р., Лісівниче училище у Варшаві існувало як самостійний вищий навчальний заклад. В архіві збереглися деякі документи з його історії, як, приміром, копія Указу Олександра I про заснування Варшавського Лісівничого училища, його Статут від 20 січня 1816 р., Положення з внутрішньої організації ради Лісівничого училища від 20 березня 1818 р. [8]. Ще у 1835 р. Постановою Ради Управління Королівства Польського було зроблено висновок про доцільність приєднання Лісівничого училища до Маримонтського

інституту. На нашу думку, такого роду рішення було спричинено затвердженням Міністерством у червні 1835 р. «Положенням про навчальні округи», де йшлося зокрема про виключення училищ з відома вищих навчальних закладів. Відтак, 14 березня 1840 р. училище було приєднано до інституту, про що свідчить відповідний Указ [9].

За новим Положенням про інститут від 31 серпня 1840 р. інститут отримав назву Маримонтського інституту сільського господарства і лісівництва. На основі нового Положення було прийнято й новий Статут 1840 р., відповідно до якого інститут звільнявся від підпорядкування Урядовій Комісії та підпорядковувався безпосередньо російському Міністерству Народної освіти, що мало у Варшаві свого попечителя [10, с. 62]. У руках попечителя навчальних округів була зосереджена уся адміністративна влада [11, с. 11]. Студенти поділялися на «своєкоштных» і «казеннокоштных». Під загрозою повернення витрачених на їхнє навчання грошей, «казеннокоштни» студенти мали 10 років прослужити на державній службі. Кількість випускників інституту помітно збільшилася. Упродовж 1840–1861 рр. Маримонтський інститут сільського господарства і лісівництва закінчили 1 287 агрономів і лісівників. В архіві збереглося декілька документів щодо поліпшення матеріального становища інституту, зокрема «Повідомлення Урядовій Комісії про відкриття практичного училища у лісівництві Брок та правила проходження у ньому практики студентами» від 5 вересня та 20 грудня 1860 р., «Пропозиції інституту про необхідність виділення коштів для поліпшення роботи ферм» від 8 січня 1860 р. тощо [12]. Водночас Витяг з листа попечителя Варшавського навчального округу до міністра Народної освіти від 12 січня 1856 р. з питання удосконалення внутрішнього упорядкування інституту та нагляду за студентами віддзеркалює наміри російської адміністрації покласти край студентським заворушенням [13]. Вирішенню цього завдання мав сприяти і новий Статут інституту від 29 грудня 1857 р., листи та обґрунтування з прийняття якого збереглися в архіві [14].

Попри усілякі труднощі і проблеми, у тому числі, й посилення із зрозумілих причин поліцейського контролю над навчальним закладом, другий маримонтський період історії інституту (1835–1861 рр.) був надзвичайно плідним й визначив головні напрямки подальшого розвитку як самого навчального закладу, так й усієї вищої аграрної освіти в Російській імперії. Міністерство державного майна на чолі з графом П.Д. Кисельовим (1839–1856) узагальнило досвід організації інституту і використало його у справі організації інших сільськогосподарських навчальних закладів. Приміром, Маримонтський інститут сільського господарства і лісівництва істотно вплинув на остаточне формування Гори-Горецької землеробської школи, відкритої 1840 р. і перетвореної 1848 р. на другий в імперії сільськогосподарський інститут.

Розповсюдження революційних настроїв серед варшавської молоді зумовило переведення інституту за спеціальним урядовим розпорядженням до Ново-Александрії, невеликого повітового містечка поблизу Любліна. Матеріали від 1861 р. щодо майбутньої реорганізації інституту у зв'язку з перенесенням його діяльності до Ново-Александрії – листи, пропозиції, пояснювальна записка – уцілілися в архіві [15]. За новим Статутом від 20 травня 1862 р., шляхом об'єднання Варшавської реальної гімназії і Маримонтського інституту сільського господарства і лісівництва був заснований Політехнічний і Землеробсько-лісний інститут у Ново-Александрії. В інституті було відкрито п'ять факультетів: громадських інженерів, механічне і гірське з трирічним терміном навчання, а також сільськогосподарське і лісне з дворічним строком навчання. На всіх відділеннях навчалось 500 студентів. Одночасно вирішувалося питання щодо переведення інженерних спеціальностей до міста Лодзь – центру текстильної промисловості. Цим широкомасштабним організаційним заходам не судилося втілитися у життя. Після переїзду до Ново-Александрії інститут працював лише півроку. Польське повстання 1862 р. та участь студентів і викладачів у національному русі зумовили

закриття навчального закладу. В архіві збереглась копія рапорту Варшавської судової палати міністру юстиції за 1862 р. про безладдя в інституті у зв'язку з виступом студентів [16].

Лише 1868 р., за вимогою громадськості і відповідно до потреб модернізації Російської імперії, міністр народної освіти граф Д.А. Толстой (1866–1882) погодився поновити роботу інституту. Умови відкриття навчального закладу були визначені ним жорстко. Щоб інститут «не зробився шкідливим для Росії й небезпечним у політичному відношенні, ... викладання у ньому має вестися лише російською мовою» [17]. За новим Статутом від 8 червня 1869 р., директор та інспектор інституту в Ново-Александрії призначалися лише з числа росіян, що закінчили Імператорський університет. Така ж вимога висувалася до професорів і доцентів.

Період перебування інституту в Ново-Александрії відзначився безсумнівними досягненнями у розвитку як самого навчального закладу, так й аграрної науки узагалі. У другій половині ХІХ ст. інститут почав перетворюватися на центр підготовки агрономічних кадрів для південних губерній Росії. Незважаючи на нестачу коштів, рада і правління інституту докладали неабияких зусиль для подальшого розвитку матеріальної бази інституту, створення кабінетів, лабораторій, поповнення основної і студентської бібліотек. У той час до інститутської бібліотеки щороку надходили наукові праці з Московського, Київського, Харківського, Новоросійського, Дерптського, Варшавського університетів, з Петровської землеробської академії та від приватних видавців [18,с. 49]. З 1876 р. почали виходити «Записки Ново-Александрійського інститута сільського господарства и лесоводства». Представники російської хімічної школи професори І.А. Тютчев, В.Ю. Ріхтер, Є.Є. Вагнер, завідувач кафедри землеробства, професор П.В. Будрін, доктор астрономії і геодезії, професор А.А. Зелінський, доценти К.І. Малевський, О.С. Красуський, К.І. Мартен, Ф.І. Бердау своїми працями формували авторитет російської наукової агрономічної школи.

З іншого боку, розташований у Королівстві Польському інститут дедалі менше відповідав місцевим потребам. Вплив інституту серед польської молоді неухильно падав. Наприклад, 1868 р. з-поміж усіх студентів, що навчалися в інституті, поляків було 54. Ще 44 студенти прибули з Південно-Західних і Північно-Західних губерній Росії, а 45 осіб приїхали з інших регіонів імперії. У наступні роки до інституту їхали навчатися уродженці Південних губерній Росії і Кавказу. Поляків ставало чимдалі менше: у 1886–1891 рр. близько 8–10 % від загалу всього студентства. Відбувалося скорочення поляків й серед викладацького складу. Якщо 1870 р. в інституті загальна кількість поляків-викладачів становила 88,2 % (серед яких було п'ять професорів і шість доцентів), то 1888 р. поляків серед викладачів було 10,5 % (один професор й жодного доцента) [19,с. 37].

Головна причина цього полягала, насамперед, у русифікаторській політиці самодержавства. Разом з тим, випускники інституту в Ново-Александрії фактично не мали жодної можливості для продовження освіти і здобуття наукового ступеня, а сам інститут, за Статутом 1869 р., був позбавлений права на підготовку науковців із середовища своїх найкращих випускників. Нерідко випускники Ново-Александрійського інституту для отримання наукового ступеня змушені були поступати на 1-й курс Петровської землеробської академії. Престиж інституту падав, набір студентів на перший курс у кінці 1880-х рр. суттєво зменшився (з 200–250 до 130–150 осіб), а внутрішнє життя навчального закладу, у тому числі й складання навчальних планів і програм, жорстко регламентувалося інструкціями і циркулярами, що вони надходили з Міністерства Народної освіти і Варшавського навчального округу. До цього додавався ще й неослабний поліцейський контроль в умовах розповсюдження революційних настроїв серед студентства. Відомі випадки, коли студенти-поляки своїми бунтарськими вчинками провокували керівництво інституту до його закриття. В архіві ХНАУ збереглися копії рапортів прокурора

Варшавської судової палати міністру юстиції «Про непорядок серед студентів Ново-Александрійського інституту» від 6 та 9 березня 1883 р., «Доповідна записка Попечителя Варшавського начального округу Управляючому Міністерством Народної освіти про причини безладдя серед студентів, які мали місце у квітні 1888 р.» [20]. Унаслідок березнево-квітневих 1890 р. заворушень 123 студенти були виключені з інституту, з них 65 – без права повернення в цей навчальний заклад, а чотири керівники студентського руху були взагалі позбавлені права вступати до будь-яких інших навчальних закладів імперії [21, с. 78]. 23 квітня 1890 р. до інституту надійшло спеціальне розпорядження про заборону прийому студентів [22].

У 1891 р. уряд створив спеціальну комісію з питання про вищу сільськогосподарську освіту, яка покликана була вирішити долю двох останніх вищих аграрних закладів імперії – Ново-Александрійського інституту та Петровської землеробської академії. До складу комісії входив професор Санкт-Петербурзького університету В.В. Докучаєв, який був відряджений до Ново-Александрії для з'ясування подальшого призначення інституту. Вивченню цієї проблеми допомагає «Доповідна записка професора В.В. Докучаєва міністру Народної освіти про перебування у відрядженні у Ново-Александрійському інституті» від 12 листопада 1891 р. [23]. Інститут у Ново-Александрії було вирішено не закривати (як Петровську землеробську академію). В умовах складної внутрішньої ситуації, поглибленої посухою, неврожаєм і страшним голодом 1891–1892 рр., уряд погодився на збереження вищої сільськогосподарської освіти в Росії. Не можна не відмітити, що рішення про відновлення роботи інституту в Ново-Александрії певною мірою визначалося й необхідністю збереження осередку російського впливу в Привіслянському краї.

Упродовж 1892–1895 рр. обов'язки директора Ново-Александрійського інституту виконував професор Санкт-Петербурзького університету, відомий вчений-природознавець і педагог В.В. Докучаєв. За

його керівництва навчальний заклад зазнав широкої і всебічної реорганізації. Матеріали щодо реорганізації навчального закладу (протоколи засідань комісії, листи, розташування та штати) від 17 січня 1892 р. та 17 квітня 1893 р., Доповідна записка тимчасово управляючого інститутом, професора В.В. Докучаєва міністру Народної освіти про стан матеріальної та навчальної бази інституту від 20 грудня 1893 р., Устав інституту від 24 червня 1894 р. та інші архівні матеріали дозволяють докладніше опрацювати це питання [24]. Були внесені докорінні зміни до навчальних програм, запроваджено викладання економічних дисциплін. Практичні заняття та дослідні роботи стали обов'язковими для усіх студентів. Зусиллями вченого в інституті було відкрито першу в світі кафедру генетичного ґрунтознавства, а сам навчальний заклад здобув світове наукове визнання. Як результат, після вимушеної відставки В.В. Докучаєва у 1895 р., закладені ним новаторські принципи наукової підготовки агрономів і лісівників перетворили Ново-Александрійський інститут з периферійного навчального закладу на визнану школу російських ґрунтознавців, що готувала кадри передусім для південних губерній Росії.

Усупереч тому, що архівні матеріали збирались з розсипу уцілілих документів і мають фрагментарний характер, період від 1892 до 1914 рр. відображений у документах значно повніше. Автор переконаний, що докладне опрацювання архівних фондів того часу дозволить розкрити багато таємниць з історії навчального закладу.

Рада російського інституту у Польщі багаторазово (хоча й безрезультатно) ставила перед Міністерством Народної освіти питання про переведення навчального закладу до центральних губерній Росії. Вирішення цього питання прискорила Перша світова війна. У 1914 р. Ново-Александрійський інститут був евакуйований до Харкова, де аж до 1921 р. перебував на правах евакуйованого. Навчальний процес здійснювався в аудиторіях харківських навчальних закладів на умовах

оренди. Дізнавшись про скрутну долю Ново-Александрійського інституту, міські органи влади Єкатеринодару, Полтави, Курська, Чугуєва на інших міст наперебій запрошували його до себе. Спори не вщухали до 1921 р., коли декретом Раднаркому УСРР від 31 січня 1921 р. інститут був віднесений до розряду особливо важливих установ, що передбачало його повне термінове забезпечення усім необхідним. За Постановою Раднаркому УСРР від 26 березня 1921 р. Ново-Александрійський інститут назавжди залишився у Харкові та був перейменований на Харківський інститут сільського господарства і лісівництва. Так закінчився польський період історії першого в Російській імперії вищого аграрного навчального закладу.

Источники и литература

1. Фурсенко И.Д. Харьковский ордена Трудового Красного Знамени сельскохозяйственный институт имени В.В. Докучаева: Очерки истории. – К., 1968.

2. Харківський державний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва: Нарис / Упорядник Р.І. Киричок. – Харків, 1999; Голікова О.М. Із історії Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва (1816–1914 рр.) // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. № 641. Вип. 7. – Харків, 2004; Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва. 1816–2006: Нарис / Киричок Р.І., Голікова О.М., Гриценко З.І. та ін. / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х., 2006; Голікова О.М. Історія ХНАУ імені В.В. Докучаєва у контексті україно-російських взаємовпливів // Сборник научных трудов V Международной научной конференции «Юг России и Украина в прошлом и настоящем: история, экономика и культура» / Белгородский государственный университет, 23–24 января 2009 г. – Белгород, 2009. – С. 215–218.

3. Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва. 1816–2006: Нарис / Киричок Р.І., Голікова О.М., Гриценко З.І. та ін. – Х., 2006.

4. Архів Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва (далі – Архів ХНАУ). – Оп. 3. – Арк. 20.
5. Архів ХНАУ. – Оп. 3. – Арк. 2.
6. Архів ХНАУ. – Оп. 3. – Арк. 3.
7. Общий устав Российских университетов // Журнал Министерства народного просвещения. – 1835.
8. Архів ХНАУ. – Оп. 3. – Арк. 1, 2, 3.
9. Архів ХНАУ. – Оп. 3. – Арк. 5, 6.
10. Сборник административных постановлений Царства Польского. Ведомство просвещения. Т. 5. – Варшава, 1868.
11. Обзорение хода народного просвещения в России за истекшее пятилетие. – СПб., 1839.
12. Архів ХНАУ. – Оп. 3. – Арк. 5, 6.
13. Архів ХНАУ. – Оп. 3. – Арк. 4.
14. Там само.
15. Архів ХНАУ. – Оп. 3. – Арк. 6.
16. Там само.
17. Російський державний історичний архів. – Ф. 1270. – Оп. 1. – Спр. 582. – Арк. 121.
18. Записки Ново-Александрійського інститута сільського господарства і лісоводства. Т. II. Вып. 1. – Варшава, 1878.
19. Pamiętnik Puławski. Puławy. 1862 – 1962. – Cieszyn: Państwowe wydawnictwo rolnicze i lesne, 1965.
20. Архів ХНАУ. – Оп. 3. – Арк. 10, 11.
21. Записки Ново-Александрійського інститута сільського господарства і лісоводства. Т. IX. Вып. 1. – Варшава, 1895. –
22. Архів ХНАУ. – Оп. 3. – Арк. 11.
23. Там само.
24. Архів ХНАУ. – Оп. 3. – Арк. 11, 12.

АНОТАЦІЯ

О.М. Голикова. Джерелознавчий потенціал фондів архіву та музею історії Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва з вивчення польського періоду історії навчального закладу (1816–1914).

Стаття присвячена дослідженню фондів архіву та музею історії Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва як унікальних джерел з вивчення польського періоду історії навчального закладу (1816–1914). Майже столітній період історії ХНАУ представлений архівом, який нараховує 146 одиниць зберігання і який з 1970 р. перебуває на постійному зберіганні у Державному архіві Харківської області.

АННОТАЦИЯ

Е.М. Голикова. Источниковедческий потенциал фондов архива и музея истории Харьковского национального аграрного университета имени В.В. Докучаева по изучению польского периода истории учебного заведения (1816–1914).

Статья посвящена изучению фондов архива и музея истории Харьковского национального аграрного университета имени В.В. Докучаева как уникальных источников по исследованию польского периода истории учебного заведения (1816–1914). Почти столетний период истории ХНАУ представлен архивом, который насчитывает 146 единиц хранения и который с 1970 р. находится на постоянном хранении в Государственном архиве Харьковской области.

SUMMARY

E. M. Golikova. Source Study Potential of Archives and Museum Funds of Kharkiv National University Named after V. V. Dokuchayev for Studying Polish Period of the Educational Establishment History (1816–1914).

The article is devoted to researching of Archives and Museum Funds of Kharkiv National University Named after V. V. Dokuchayev. These funds are unique sources for studying Polish period of the educational establishment history (1816–1914). Almost centenary period of KhNAU is presented by the archives which numbers 146 units and since 1970 it is situated in State archives of Kharkiv region.